

Sdr. Tranders - en gravplads fra ældre germansk jernalder

AF TORBEN TRIER CHRISTIANSEN

Aalborg by er i de seneste år vokset stærkt. Særligt området i den sydøstlige del af byen omkring universitetsparken har været i en rivende udvikling, og hver gang et nyt større anlægsprojekt er blevet planlagt, har museets arkæologer forud for selve anlægsarbejdet foretaget arkæologiske forundersøgelser på de berørte arealer. Sådanne undersøgelser gennemføres for at sikre, at jordlag og anlægsspor af kulturhistorisk værdi ikke bliver ødelagt under anlægsarbejderne uden forudgående registrering, og netop på de store bakker både øst og vest for Sdr. Tranders har disse forundersøgelser i de seneste par år ledt til adskillige udgravninger.

Ofte er der tale om bebyggelsesspor fra ældre jernalder i form af stolpehuller og i heldige tilfælde gulvlag efter langhuse, samt spor efter tilhørende økonomibygninger, affaldslag og diverse mindre anlæg, og overraskelsen var derfor stor, da der for andet år i træk pludselig dukkede grave op i forbindelse med en af de rutinemæssige forundersøgelser i dette område. Sidst var det i et vejtracé ved Postgården øst for Sdr. Tranders (se årsberetningen 2004), og denne gang var det på en kommende byggegrund på østsiden af et større bakkedrag få hundrede meter vest for landsbyen.

I løbet af sommeren og efteråret 2005 udgravede museets arkæologer således her en hel lille gravplads fra ældre germansk jernalder (400 til 600 e. Kr.) samt spredte bebyggelsesspor fra en ca. 1000 år ældre bebyggelse. Gravpladsen rummede i alt 28 grave af meget varierende udformning og bevaringstilstand. Mens enkelte af gravene kun var få cm dybe, og dermed var meget dårligt bevarede, stod en lille håndfuld exceptionelt velbevarede jordfæstegrave fra udgravningsfeltets ene hjørne i skærende kontrast hertil.

Grave og gravinventar

Gravpladsens 28 grave fordelte sig på 23 jordfæstegrave og 5 brandgrave. Jordfæstegravenes udformning var meget ensartet og bestod af en rektangulær, op til ca. 2 meter lang, nedgravning med flad bund. En enkelt havde dog i nedgravningen langs den ene langside store kantstillede sten.

Alle på nær en enkelt var orienteret øst-vest, og hvor det kunne erkendes, lå den gravlagte altid med hovedet mod vest og fødderne i øst. I langt hovedparten af gravene var liget dog helt opløst, og kun anlæggets form og inventar afslørede, at der var tale om en grav. I nogle af gravene sås i øvrigt de helt formuldede rester af en kiste, mens andre grave tydeligvis aldrig har rummet en sådan.

Stor korsformet fibel fra en veludstyret kvindegrav.

Foto: Torben Trier Christensen

4 af pladsens 5 brandgrave lignede til forveksling jordfæstegravene, idet ligbålsresterne var blevet nedlagt i en rektangulær nedgravning af samme størrelse og udformning som disse. I stedet for den vanlige lyse gravfyld præget af undergrundssand og et intakt gravudstyr placeret på gravens bund havde disse brandgrave imidlertid mørkt fyld præget af trækul og bittesmå fragmenter af brændte knogler fra ligbålet, ligesom gravinventaret typisk var fragmentarisk og spredt i hele gravfylden.

Denne gravtype forekommer kun sjældent og synes koncentreret i Aalborgområdet, hvor vi efterhånden kender enkelte lignende eksemplarer fra Lindholm Høje og fra en gravplads ved Lundegårde nær Gistrup samt fra udgravningen i 2004 ved Postgården.

Mandsgrav med lerkar ved ansigtet.

Foto: Aalborg Historiske Museum.

Den sidste af de fem brandgrave var en urnegrav. Her var ligbålsresterne således blevet samlet i et lerkar, som efterfølgende blev gravet ned i et hul svarende til karrets størrelse.

Inventaret i gravene repræsenterede et bredt udvalg af tidstypiske smykker og brugsgenstande og varierede stærkt fra grav til grav. Nogle var helt fundtomme. Andre grave rummede fine smykker i form af korsformede fibler samt perler af glas og rav. Hyppigt rummede gravene et lille fint dekoreret lerkar, og mange af de gravlagte havde bl.a. også fået en lille jernkniv med i sig i graven.

Skeletgravene

Undergrunden i de store bakkeøer i Aalborgområdet udgøres af store kridtformationer, som i virkeligheden er rester af et mange millioner

*Kvindegrav med lerkar ved ansigtet.
Foto: Aalborg Historiske Museum.*

år gammelt landskab, som efterhånden er blevet omdannet af erosion og delvist dækket af istidens moræneaflejringer i form af sand, ler og grus. Hovedparten af kridten på bakken ved Sdr.Tranders er dækket af istidsaflejringerne, men lokalt stikker kridtet næsten helt op til jordoverfladen, og er kun overlejret af et ca. 30 cm tykt muldlag.

Præcist hvor gravpladsen lå, fandtes et markant skifte i undergrunden fra bakketoppens gule sandede undergrund til bakkesidens rene hvide kridt. Dette har lykkeligvis betydet, at 5 af gravene blev anlagt i ren kridtundergrund. Bedre bevaringsforhold findes simpelthen ikke for knogler, hvis hovedbestanddel jo netop er kalk, og 4 af gravene viste sig da også at indeholde fuldt bevarede skeletter. Et fænomen som kun yderst sjældent forekommer i grave af så høj alder, og som kun er forbeholdt de mest kalkrige egne af landet.

Den femte grav var i øvrigt trods identiske bevaringsforhold helt fundtom, og udgør i den henseende lidt af et mysterium. Har der nogensinde været et lig i denne, er det sandsynligvis på et tidspunkt blevet flyttet.

De 4 bevarede skeletter var alle fuldvoksne individer. Øjensynligt 3 kvinder og 1 mand nedlagt i vidt forskellige stillinger fra udstrakt ryg-leje til sideleje med optrukne ben. 2 af kvinderne har ved gravlæggelsen været iført klædedragter prydet af bronzenaale, fibler og halskæder med fine glasperler.

Fundet af sådanne skeletgrave har store perspektiver såvel forskningsmæssigt som rent udstillingmæssigt, og allerede tidligt i udgravningsprocessen blev det besluttet at hjemtage 3 hele grave, for at konservatorer kunne færdigudgrave skeletterne under helt optimale forhold. Et arbejde som endnu ikke er tilendebragt.

I færdigudgravet stand vil antropologiske studier af skeletterne imidlertid kunne bidrage med bl.a. væsentlige oplysninger om individernes almene sundhedstilstand med videre mulighed for yderligere at belyse eksempelvis kostvaner og andre miljømæssige faktorer, som jernaldermenneskene har været under påvirkning af livet igennem. Hertil kommer, at de 4 skeletgrave afgjort fremover vil kunne danne grundlag for en sikrere tolkning af mindre velbevarede grave fra samme periode og for en bredere forståelse af gravskikkene generelt.